

# Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/171683,Piotr-Rogowski-Okupant-niemiecki-wobec-ludnosci-Warszawy-w-okresie-od-sierpnia-d.html>  
26.02.2026, 18:43

## Piotr Rogowski: Okupant niemiecki wobec ludności Warszawy w okresie od sierpnia do grudnia 1944 r.

1 sierpnia 1944 r., po wybuchu Powstania, Niemcy rozpoczęli w Warszawie bezprzykładną, bestialsko i planowo przeprowadzoną, akcję wymordowania mieszkańców miasta.

Niemieckiemu natarciu pod dowództwem Heinza Reinefaharta, prowadzonemu od 5 sierpnia wzdłuż ulicy Wolskiej do Pałacu Brühla, towarzyszyły masowe egzekucje ludności cywilnej. Ich ofiarą padło kilkadziesiąt tysięcy osób.

[Okupacja niemiecka](#) [Powstanie Warszawskie](#) [Represje](#) [Wysiedlenia](#)

01.08.2026

Niemcy gromadzili mieszkańców w rejonie tzw. Zieleniaka i w kościele św. Wojciecha, który stał się prowizorycznym obozem dla ludności cywilnej pod zarządem gestapo. Zastępcą komendanta obozu był *leutnant* Bem. Wśród mieszkańców panował głód i skrajna nędza. Przygotowania do wysiedlenia mieszkańców zakończono 6 sierpnia wieczorem. O godzinie 22 do obozu w Pruszkowie wyszedł pierwszy, składający się prawie wyłącznie z kobiet i dziewcząt, transport z Woli (z kościoła św. Wojciecha), który przebył pieszo około 15 kilometrów.

Obóz w Pruszkowie został założony 6 sierpnia 1944 r. w nieczynnych warsztatach kolejowych jako obóz przejściowy i funkcjonował jako *Dulag* 121. Dowódcami obozu byli *Oberführer-SA* Stephan i *Sturmbannführer-SS* August Polland. Później, około 10 sierpnia, zorganizowały się nowe władze. Z ramienia Wehrmachtu dowodził pułkownik Sieber, a z ramienia SS – *Sturmbannführer-SS* Diehl.

Z każdym dniem liczba uchodźców rosła. Docierali do Pruszkowa pieszo, względnie pociągami z Dworca Zachodniego. W notatce z 13 sierpnia 1944 r. szef Głównego Wydziału Spraw Wewnętrznych rządu GG, *SS-Brigadeführer* Harry von Craushaar, zapisał:

„wg telefonicznej informacji *Oberregierungsrat* Lindego z dystryktu warszawskiego należy się liczyć z silnym napływem uchodźców z Warszawy. W pierwszym dniu miało to być 7000, w drugim dniu 14 000 a w trzecim dniu 20 000 osób. Wszyscy zostali przewiezieni koleją do obozu pracy w Pruszkowie”.

## Na roboty

Do 19 sierpnia 1944 r. zarejestrowano i wywieziono z *Dulagu* 121 łącznie 69 298 osób, w tym: do prac przymusowych 30 898 osób, do obozów koncentracyjnych 21 613 oraz bezpośrednio do miejsc pracy 3 989. Do powiatu łowickiego zaś, jako niezdolnych do pracy, wywieziono 12 798 uchodźców. Natomiast do 18 września 1944 r. było to już łącznie 238 218 osób, z których 128 371 uznano za zdolne do pracy i przewieziono do Niemiec. Około 110 000 uchodźców, niezdolnych do pracy, zostało przewiezionych do różnych miejsc na terenie Generalnego Gubernatorstwa. Za niezdolnych do pracy odpowiadał starosta sokołowski Ernest Grams. Pod jego kontrolą pozostawał między innymi przeniesiony do Piastowa szpital Dzieciątka Jezus.

Segregacje przeprowadzane były w obozie według widzimisię komisji, a w efekcie warszawiacy – pozbawieni środków do życia, chorzy, rozdzieleni ze swoimi bliskimi – mieli służyć swoją pracą III Rzeszy. Na przykład w obwieszczeniu magistratu Grodziska Mazowieckiego z 12 sierpnia 1944

r. wezwano wszystkich uchodźców, którzy przybyli do miasta od 6 sierpnia, aby zgłaszali się 14 sierpnia 1944 r. do Zakładów Chemicznych „Grodzisk” do przeglądu lekarskiego. Ci, którzy uznani zostali za zdrowych, przesłani zostali do prac przymusowych.

Po upadku Powstania, ludność cywilna, zgodnie z warunkami kapitulacji, miała zostać ewakuowana z Warszawy w przeciągu niewielu dni. W celu ułatwienia segregacji i sprawnego wyprowadzenia uchodźców z obszarów Warszawy stworzono kilka innych obozów filtracyjnych: w fabryce w Ursusie, w fabryce wyrobów gumowych w Piastowie, w hucie szkła w Ożarowie oraz w zakładach Era we Włochach.

### Brunatna farsa

Ale oprócz segregacji ludności cywilnej i wyłapywania ukrywających się wśród niej członków organizacji podziemnych, obozy filtracyjne miały spełnić również inne zadania. Po pierwsze, jak już wyżej wspomniano, wysłanie jak największej ilości ludzi do pracy w Rzeszy, po drugie – propagandowe.

W dniach 17-18 września 1944 r. obóz w Pruszkowie odwiedził przedstawiciel Międzynarodowego Czerwonego Krzyża, dr Paul Wyss. Strona niemiecka, jak wynika z zapisów w dzienniku służbowym Hansa Franka z 21 września 1944 r., uczyniła wszystko, aby wizytujący obóz wyrobili sobie jak najlepsze zdanie o warunkach tam panujących. Podkreślano, że uczestnicy delegacji

„(...) odnieśli wrażenie, że dla (...) uchodźców robi się wszystko co tylko możliwe, aby złagodzić ich los”.

W wyciągu z raportu, skierowanego do Szefa Głównego Wydziału Spraw Wewnętrznych, SS-*Brigadeführera* Harry’ego von Craushaara, przez urzędnika tego wydziału, Reutera, napisano:

„pan delegat przeprowadził teraz wywiad z poszczególnymi panami i paniami. Mógł się on przekonać o tym, że podawane w międzynarodowej prasie wiadomości o obozie są istotnie fałszywe. Pan delegat przyznał, że rząd niemiecki miałby, według prawa wojennego, niewątpliwe prawo zabijania osób cywilnych przychodzących z terenu zajętego przez bandy”.

Notatka kuriozalna, ale właśnie w ten sposób postanowiono wykorzystać propagandowo obozy filtracyjne. Według Niemców to

„przez zbrodnię i szaleństwo powstania w Warszawie, uciekinierzy dostali się w tak okropne położenie, które władzom okupacyjnym udało się do pewnego stopnia złagodzić”,

a zbrodnie na ludności cywilnej miały być, rzekomo, w jakimś stopniu usprawiedliwione.

► [Czytaj całość na portalu przystanekhistoria.pl](http://przystanekhistoria.pl)

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

Okupacja niemiecka, Powstanie warszawskie, Represje, Wyszehienia

Artykuł

# Obwieszczenie!

Osoby ewakuowane z Warszawy i z terenu walk, winny w celu uregulowania ich zaopatrzenia (przydział kartek żywnościowych) oraz otrzymania zezwoleń na pobyt, zgłosić się w tych urzędach miejskich lub gminnych, w obrębie których obecnie zamieszkują.

Zgłoszenie musi nastąpić do dnia 10 grudnia 1944 r. Osoby, które w tym terminie nie zameldują się, tracą prawo do kartek żywnościowych oraz wszelkiego innego zaopatrzenia.

Poza tym zwraca się uwagę na rozporządzenie o obowiązku meldunkowym w G.G. z dnia 17. 12. 41 (V. Bl. G. G. 1942, S.9).

Sochaczew, dnia 20 listopada 1944 r.

**Szef Okręgu Warszawskiego**  
**Wydział Administracji Wewnętrznej**